

Собакарь Андрій Олексійович
професор кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Найважливішою умовою побудови демократичної правової держави, в якій досягається стійкий, прогресивний і збалансований розвиток особистості, суспільства та держави на принципах законності, поваги та дотримання прав і свобод людини та громадянина, взаємної відповідальності особи, суспільства та держави щодо забезпечення безпеки, гуманізму та відкритості, є забезпечення національної безпеки. Цьому має сприяти як чітке функціонування всіх елементів системи забезпечення національної безпеки країни, так і реалізація відповідної державної політики у цій сфері. Остання забезпечується шляхом цілеспрямованої діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства щодо попередження, виявлення та припинення загроз безпеці особистості, суспільства і держави та протидії їм як обов'язкової і неодмінної умови захисту національних інтересів України. При цьому саме «...утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО» [1] визнається однією з двох основних стратегічних цілей забезпечення національної безпеки України.

На жаль, доводиться констатувати, що деструктивні процеси в українському суспільстві продовжують зберігатися. Довготривала невирішеність соціальних проблем у переважній частині українського суспільства сьогодні виступає одним із основних чинників виникнення та розвитку низки загроз у різних сегментах національної безпеки. Йдеться, зокрема, про дестабілізацію суспільно-політичних процесів, загострення конфліктів на національному і релігійному ґрунті, формування сепаратистських настроїв в окремих регіонах та групах населення, зневіру у дієздатності влади, вимивання з країни кваліфікованої робочої сили тощо. Перелічені загрози досягли масштабів, які можуть становити (а деякою мірою і становлять) реальну загрозу національній безпеці держави. Практично з усіх найважливіших соціальних показників світового цивілізаційного розвитку Україна продовжує перебувати на небезпечній межі [2, с. 36-52].

Розв'язання актуальних проблем забезпечення національної безпеки країни здається неможливим без відповіді на важливі запитання про те, хто є стратегічним партнером держави в процесі реалізації проголошених національних інтересів, захист яких матеріальних та духовних національних цінностей визначає пріоритети внутрішньої й зовнішньої політики держави; яким чином держава має намір захищати свої національні інтереси та яких заходів варто вжити, щоб підвищити її можливості у цьому напрямі. Ці запитання дають зрозуміти, що успіх політики держави істотною мірою залежить не тільки від національних інтересів та цілей, а й від чіткого розуміння вибраних шляхів, засобів та способів їх досягнення. Саме тому можна стверджувати, що державна політика національної безпеки безкомпромійно залежить від вибору концептуального підходу щодо її забезпечення [3].

Національна безпека визначається в термінах реальних та потенційних загроз національним інтересам, які можуть виникати в різних сферах життєдіяльності. Вони мають суб'єктивний й об'єктивний характер. Все, що людина створила своїми руками, може стати причиною загрози для її існування. Стрімкий науково-технічний прогрес, глобалізація, модернізація, постійне зростання потреб людства породили і негативні наслідки. Як приклад нових загроз можна навести: транспортні аварії, катастрофи, вибухи на атомних станціях і хімічних підприємствах, вдосконалення зброї масового знищення, руйнацію озонового шару Землі, глобальне потепління тощо. Існує багато класифікацій загроз для національної та міжнародної безпеки залежно від різних критеріїв. Більшість вчених виділяють за критерієм характеру загрози політичні, військові, економічні, соціальні, культурні, екологічні та ідеологічні [4, с. 17].

Сьогодні до актуальних загроз національній безпеці України слід віднести у тому числі й агресивні дії Російської Федерації, що чиняться для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності задля знищення Української держави і захоплення її території [1].

Отже, впродовж багатьох років не вщухають гострі дискусії з приводу формування національних інтересів та усунення загроз їх реалізації. Крім цього, для України названа проблема

має дві взаємопов'язані складові. Одна з них стосується вибору ціннісних засад державного будівництва, а інша – вибору політичної концепції забезпечення національної безпеки. Щодо першої складової, то одні вчені переконані в тому, що в Україні більш допустимою є ідея подальшої розбудови інститутів демократичного суспільства. Інші вважають, що вказана політика має базуватися на ідеологічних комуністичних засадах, а третя частина вказує на необхідність підпорядкування особистих інтересів інтересам свого – українського. При цьому існують й такі, що вважають, що основа політики національної безпеки повинна базуватися на уявленнях про необхідність забезпечення як пріоритетних наднаціональних цінностей, так і максимально можливого зниження ролі державних інститутів у суспільному житті.

Враховуючи викладене, сучасними детермінантами розвитку державної політики забезпечення національної безпеки України сьогодні можна вважати:

– у політичній сфері: створення дієвих механізмів захисту прав громадян України в країні та в світі; запобігання й усунення спроб втручання у внутрішні справи України; входження в існуючі та створювані системи універсальної і регіональної безпеки; підтримка громадянської злагоди та соціальної стабільності; побудова надійної системи захисту конституційних засад;

– в економічній сфері: контроль за експортно-імпортною діяльністю, спрямованою на підтримку важливих для України пріоритетів та захист вітчизняного виробника; боротьба з протиправною економічною діяльністю, протидія неконтрольованому впливові національних матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів;

– у соціалній сфері: виявлення й усунення причин, що призводять до різкого розшарування суспільства під час переходу до ринкової економіки; створення ефективної системи соціального захисту людини, охорони та відновлення її фізичного і духовного здоров'я; стимулювання розвитку та забезпечення всебічного захисту освітнього й культурного потенціалу країни;

– в екологічній сфері: впровадження та контроль за дотриманням науково обґрунтованих нормативів природокористування; контроль за станом навколишнього природного середовища, виявлення та усунення загроз для здоров'я населення;

– у науково-технологічній сфері: життя комплексних заходів щодо захисту та розвитку науково-технологічного потенціалу; виявлення й усунення причин науково-технологічного відставання України; створення ефективних механізмів боротьби з відпливом інтелектуального та наукового потенціалу за межі України;

– в інформаційній сфері: життя комплексних заходів щодо захисту свого інформаційного простору та входження України в світовий інформаційний простір; усунення негативних чинників порушення інформаційного простору, інформаційної експансії з боку інших держав; розробка і впровадження необхідних засобів та режимів отримання, зберігання, поширення й використання суспільне значущої інформації, створення розвиненої інфраструктури в інформаційній сфері.

З огляду на зазначене важливо зауважити, що втіленню зовнішньополітичного курсу України деякою мірою перешкоджають не лише внутрішньополітичні розбіжності та відсутність консолідованої позиції еліти і суспільства, а й ситуації, які відбуваються на регіональному та національному рівнях, що негативно позначаються на внутрішніх та зовнішніх процесах України [5, с. 105].

Таким чином, сучасна система забезпечення національної безпеки України має стати не просто сукупністю взаємодіючих інституційних елементів, а й певного процесу формування правового поля, ціннісно-ідеологічних засад державного будівництва, світоглядно-політичної стратегії реалізації національних інтересів та прийняття відповідних політичних рішень. При цьому необхідною передумовою належної обґрунтованості та практичної реалізації обраного концептуального підходу має стати чітке розмежування політичної, адміністративної та оперативної функцій управління сектором безпеки та оборони.

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 6 травня 2015 року № 287/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

2. Пирожков С.І. Проблеми національної безпеки в контексті європейського вибору України. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період*. Львів, 2003. Вип. 5. С. 36-52.

3. Ситник Г.П. Державна політика та основи стратегічного планування забезпечення національної безпеки. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/4c47ea67-658a-41f9-9a6f-756fbc6e1100.pdf.

4. Пилипенко О.Є. Сучасні проблеми міжнародної безпеки. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 123 (частина I). 2014. С. 16-23.

5. Власюк О.С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: вибр. наук. праці. К.: НІСД, 2016. 528 с.